

Kozma Luca & Láng András & Kocsor Ferenc

Pécsi Tudományegyetem

Két nemi szerep kérdőív magyar nyelvű adaptálása: a Multikulturális Maszkulinitás Ideológia Skála és a Femininitás Ideológia Skála

A férfiak és nők által követett nemi szerepek jelentős részben függenek az adott társadalmi berendezkedéstől, tagjainak elvárásaitól. Annak mérésére, hogy az egyének hogyan viszonyulnak az adott biológiai nemtől általánosan elvárt szerepekhez, és az általuk előnyben részesített viselkedés mennyire illeszkedik a társadalomban uralkodó ideológiához, számos kérdőív létezik. Ezek validitása azonban csak szűk földrajzi és időbeli kiterjedéssel érvényes. Ezért célunk az volt, hogy két meglévő mérőeszköz magyar mintán történő adaptálásával az aktuális hazai kutatások során használható nemi szerep kérdőíveket hozzunk létre. Az online adatgyűjtés során kapott adatok felhasználásával, főkomponens elemzéssel kialakítottuk a Multikulturális Maszkulinitás Ideológia Skálát és a Femininitás Ideológia Skálát. Mindkét kérdőív több alskálából áll, melyek reliabilitás mutatói megfelelők. A két mérőeszköz együttes alkalmazása lehetőséget teremt a férfi és a női szerepekhez való viszonyulás megbízható mérésére.

A nemi szerep fogalma

Az ember társas lény, ahhoz pedig, hogy másokkal probléma nélkül együtt tudjunk élni, normák és szabályok sokasága ad iránymutatást. A nemi szerep a társas viselkedés meghatározó eleme, hiszen ez határozza meg a nemek számára tipikusnak és elvártnak tartott tulajdonságokat. A *társadalmi szerepelmélet* szerint (Eagly & Wood 1999) ezen tulajdonságok arra szolgálnak, hogy az adott biológiai nem által általában betöltött társadalmi szerepeket az egyének a legjobban el tudják látni. Tehát nem meglepő módon, mint az elmélet hangsúlyozza, azokban a szakmákban, melyekben mások ellátására, gondozására, nevelésére esik a hangsúly (tanár, ápoló, szociális munkás stb.), nők vesznek részt nagyobb arányban, hiszen az ő nemi szerepüknek hangsúlyos része a másokkal való törődés (Eagly & Wood 1999). Igen megosztott a vélemény azonban a tekintetben, hogy ezek a nemi különbségek biológiai vagy szociális eredetűek. Az evolúciós pszichológia képviselői a biológiai meghatározottságot emelik ki (Buss & Schmitt 1993; Buss 1995; Geary 1995), és a szexuális szelekciót nevezik meg a nemi eltérések okaként:

a két nem különböző adaptációs problémákkal szembesült miközben reprodukciós sikerüket maximalizálni igyekeztek, ami viselkedésbeli különbségekhez vezetett. A férfiak reprodukív sikerüket úgy növelhették, ha minél nagyobb számú partner eléréséért vetélkedtek egymással. Ez a magyarázata annak, evolúciós nézőpontból, hogy férfiakra jobban jellemző a kockázatvállalás és az agresszió. Ezzel szemben a nőknek nagyobb sikert jelentett az, ha olyan partnert választottak, aki sok erőforrással rendelkezik, amiből többet voltak képesek alacsonyabb számú utódaikra fordítani. Az elmélet szerint tehát a nőkre jobban jellemző gondoskodás, alárendeltség és függés egy evolúciós adaptációs folyamat része.

Ezzel ellentétben a társadalmi szerepelmélet támogatói (Eagly & Wood 1999; 2012; 2013; Eagly, Wood, & Diekman 2000) nagyobb hangsúlyt fektetnek a szociális hatásokra: a nemek közötti fizikai különbségek, mint például a testméret, valamint az eltérő mértékű szülői ráfordítás (nőknél a terhesség és utógondozás magas költsége, míg férfiaknál a relatíve alacsony fizikai ráfordítás, ld.: Trivers 1972) munkamegosztáshoz vezetett, ami pedig a nemi szerepek ehhez igazodó kialakulását vonta maga után. A nők a ház körüli munkákat végezték el és a gyermekeket gondozták, mely révén az az elvárás alakult ki velük szemben, hogy gondoskodóak legyenek, ellássanak és ápoljanak másokat. A férfiak képesek voltak az otthonon kívül is munkát végezni, így rájuk hárult a család eltartásának feladata.

Az azonban, hogy mi volt az evolúciós adaptációs környezetben (Barkow, Cosmides & Tooby 1992; Laland & Brown 2011) őseink számára előnyös, nem feltétlenül egyezik meg a jelen környezetünkben legelőnyösebb viselkedéssel, ezért akár a nemi szerepek is változhatnak. Ennek egyik közvetlen kiváltó oka lehet például az, hogy a nők munkaerőpiaci jelenléte a korábbi évszázadokhoz képest egyre növekszik (Eagly & Wood 1999).

A nemi szerepek hagyományos felfogása

A 20. század első felében a pszichológiában és a társadalmi felfogás szerint is a férfiasságot és nőiességet, tehát a nemi szerepeket, egyetlen dimenzió két végpontjának tekintették: egy személy vagy férfias vagy nőies (ld.: Bem 1974). Ezt a felfogást mutatja Parsons és Bales (1955) elképzelése is, akik a családon belüli feladatok alapján különböztették meg az instrumentális férfi nemi szerepet az expresszív női szereptől. Nézetük szerint az előbbi a családfenntartó, utóbbi pedig az érzelmi stabilitást biztosítója. A pszichoanalitikus hagyományban gyökerező *férfi nemi szerep identitás* elmélete szerint a személy, mint az adott nem tagja, akkor éri el a pszichológiai érettséget, ha a nemének megfelelő nemi szerep identitásra szert tesz, azaz a biológiai nemének megfelelő tulajdonságokkal, attitűdökkel és érdeklődési

körökkel rendelkeznek. Az elmélet a férfiasságot és nőiességet ugyanabban a dimenzióban képzelte el, ahol a személy vagy a férfiasság, vagy a nőiesség végpontjához közelebb helyezkedik el. Ennek alapján úgy gondolták, hogy az apa nélkül felnövő fiúk nemi szerep identitásának fejlődését az apai példa hiánya a nőies viselkedés irányába tolja el (Pleck 1987).

Változások a nemi szerepek kutatásában

A '70-es évek társadalmi változásainak hatására a merev nemi szerepek kezdtek átalakulni, és mára már elfogadott az az elképzelés, hogy a férfiasság és nőiesség két elkülönülő dimenzió (Bem 1974), és a férfi nemi szerep olyan tulajdonságokból tevődik össze, melyek inkább jellemzőek a férfiakra, mint a nőkre. Megjelent továbbá az a nézet is, hogy a különböző társadalmi csoportok, illetve egyének számára a követni kívánt nemi szerep nem feltétlenül ugyanaz. Connell (1995, idézi Haywood & Ghail 2003) felfogása szerint a maszkulinitás, mint nemi szerep, nem egységes, hanem kultúránként eltérő, és az adott társadalomban mindig létezik egy, amely a többi maszkulinitáshoz képest uralkodó szerepet tölt be. Ugyanez mondható el a női nemi szerepről is (Smith 2015). A nemi szerepeken túl létezik egy másik fogalom is, mely fontos a nemekkel kapcsolatos normákra vonatkozóan, ez pedig a nemi ideológia. A nemi ideológia azt jelenti, hogy az egyén a nemi szerepekkel kapcsolatos kulturális hiedelmeket internalizálja. Ez az elképzelés a férfiak viselkedését nem a nemi szerep identitás, és nem is a férfias tulajdonságok mennyiségének fényében határozza meg, hanem úgy, hogy azt a maszkulinitás társas fogalmának internalizációja befolyásolja (Pleck, Sonenstein & Ku 1993). A fő hangsúly tehát nem azon van, hogy a személy hogyan vélekedik saját viselkedéséről, érzéseiről és gondolkodásáról a tekintetben, hogy ez milyen mértékben felel meg a nemi szereppel kapcsolatos elvárásoknak. A figyelem arra irányul, hogy a személy ezeket az elvárásokat milyen mértékig teszi magáévá (Levant & mtsai 2007). A nemi ideológia tehát férfiasság/nőiesség és a férfi/női szerep szociális konstruktivista felfogása, melynek alapja az a feltételezés, hogy a nemi szerepek a társadalom konstruktumai, így társadalmakként és történelmi korokként változnak (Kimmel & Messner 2009). A maszkulinitás-ideológiában megjelenő különbségek vizsgálatára két fő irány jellemző: az egyik a kultúrák közötti különbségeket emeli ki, míg a másik kutatási vonal a kultúrákon átívelő, univerzális, azaz étikus jegyeket igyekszik megtalálni (Janey & mtsai 2005).

Célkitűzések

Mivel a nemi szerepek különböző kulturális közegekben eltérőek lehetnek, valamint időbeni változásoknak is ki vannak téve, a jelenleg magyarul elérhető nemi szerep kérdőívek (pl. BSRI, Bem, 1974) nem feltétlenül tükrözik kellő pontossággal a ténylegesen követett nemi szerepeket. Ezért szükségesnek látjuk, hogy elkészüljenek nemzetközi szintén már ismert, validált, modern szemléletű kérdőívek magyar adaptációi, amelyek segítségével hitelesebb képet kaphatunk a hazai vizsgálati populációk által követett nemi szerepekről. Erre a célra két, hazai kutatásban korábban már exploratív jelleggel alkalmazott (Kozma & Kocsor 2017; 2018) kérdőívet választottunk ki, az egyik a férfiktól, a másik a nőktől elvárt szerepekre kérdez rá.

Doss és Hopkins (1998) három kultúra vizsgálatával hozott létre egy multikulturális mérőeszközt (*Multicultural Masculinity Ideology Scale* – MMIS), melyben léteznek étikus jegyek, azaz olyanok, amelyeket univerzálisnak tekintenek, így a vizsgált kultúrákban megegyeznek. Továbbá tartalmaz émikus jegyeket is, melyek az adott kultúrára jellemzőek. További kutatások során már adaptálták ezt a kérdőívet oroszra (Janey & mtsai 2005), ukránra (Janey és mtsai 2009), malájra (Ying & mtsai 2016) is. Első vizsgálatunk célja ennek a kérdőívnek a magyar mintára történő adaptálása volt.

A második vizsgálat célja a Levant és munkatársai (Levant & mtsai 2007) által validált Femininitás Ideológia Skála (*Femininity Ideology Scale* – FIS) magyar adaptálása volt. Ez a kérdőív, mint az előző is, a nemi ideológia mérésére készült. Annak felmérésére szolgál, hogy egy adott személy milyen mértékben internalizálja a női nemi szerepekkel kapcsolatos kulturálisan elfogadott hiedelmeket.

Első vizsgálat

Módszer és résztvevők

Az elemezni kívánt kérdőíveket a Psytoolkit (Stoet 2017) online felületen helyeztük el, mely kísérletes és kérdőíves adatfelvételre is alkalmas. A vizsgálat linkjét egyetemi levelezőlistán osztottuk meg. A részvétel anonim volt, a kitöltést bármikor megszakíthatták a résztvevők. A kitöltőknek az MMIS kérdőív két részét és a FIS kérdőívet (ld. a *Második vizsgálat* című részt) a program véletlenszerű sorrendben jelenítette meg. Kutatásunkban 398 személy vett részt. A résztvevők neme a következő módon oszlott el: 276 nő, 120 férfi, 1 nem bináris, illetve 1 személy nem adott meg semmilyen nemet. Ez utóbbi két résztvevő adatait nem elemeztük, továbbá kizártuk azokat a

személyeket is, akik félbehagyták a kérdőívek kitöltését. Így összesen 384 személy adataival dolgoztunk (átlag=24,47 év, SD=8,498; 18 és 61 év között), 112 férfi (átlag=24,45 év; SD=8,592) és 272 nő (átlag=24,87 év; 8,472).

MMIS kérdőív

A Multikulturális Maszkulinitás Ideológia Skála (Doss & Hopkins 1998) két részből áll. Az első a maszkulinitás ideológiát vizsgálja, azaz hogy a személy hogyan gondolkodik a férfiakra vonatkozó elvárásokról, szerinte milyennek kellene egy férfinak lennie. A kérdőív második fele ehhez igazodva a személy saját viselkedésére kérdez rá. Ezért a két rész 35–35 iteme tartalmában nagyrészt megegyezik, csak a nyelvezet más: az első felében az állítások általánosságban vannak megfogalmazva, míg a második felében egyes szám első személyben. Például „Egy férfi soha ne sírjon, még akkor sem, ha valami rettenetes történik”, illetve „Nem sírok, ha valami rossz történik velem vagy szerettemmel”. Ez az egyezés azonban nem minden item esetén igaz, mert vannak olyanok, ahol az első részben található állítás a második részben fordított kódolásúra változik, például: „9. Egy férfinak legyen pozitív életfelfogása, és ne hagyja, hogy bármi letörje”, illetve „9. Nehezemre esik pozitívan állni az élethez.” Egy 5-fokú Likert-skála segítségével jelölhetik a kitöltők, mennyire értenek egyet az adott állításokkal, ahol 1=„egyáltalán nem értek egyet”, és 5=„teljesen egyetértek”. Doss és Hopkins (1998) fekete és fehér amerikai, valamint chilei egyetemistákkal töltették ki a kérdőívet, és ez alapján állapították meg a két közös, étikus komponenszt (*Hipermaszkulin pózolás*, *Teljesítmény*), illetve kultúránként eltérő számú, az adott kultúrára jellemző, émisikus komponenseket.

A magyar fordításhoz mind a két rész itemeit magyarra fordítottuk. Ezután egy független személy, aki az eredeti angol kérdőíveket nem ismerte, minden itemet visszafordított angolra. Utolsó lépésként ellenőriztük, hogy az eredeti angol itemek és a magyarról angolra fordított itemek megegyeznek. Ahol a két változat nagyon eltérő volt, ott a magyar fordítást módosítottuk, hogy az itemek végleges magyar fordítása illeszkedjen az angol tartalomhoz.

Eredmények

Maszkulin ideológia

Az adatok elemzését Jamovi 1.0.5.0 statisztikai programmal végeztük. Először azt ellenőriztük, hogy adataink megfelelőek-e faktoranalízis

futtatására, amit a Kaiser–Meyer–Oklin kritérium összesített értéke (0,87 és a Bartlett-teszt ($p < 0,001$) megerősített. A szerzők eredeti leírását követve mi is főkomponens-elemzést futtattunk, varimax forgatással. A főkomponensek számát párhuzamos analízis alapján állapítottuk meg. Ez a magyar mintán három főkomponens jelenlétére utalt. Az eredeti cikket követve az itemeket akkor vettük bele a komponensekbe, ha a faktorsúlyuk 0,40 felett volt. Így három komponens született, közülük kettő részlegesen átfedett Doss és Hopkins (1998) két étikus komponensével, egy harmadik pedig a magyar minta émikus komponensének felel meg.

Az első komponens a *Hipermaszkulín pózolás* (átlag=2,32; SD=0,652), mely 11 itemet tartalmaz, ebből egy fordított. Az eredeti vizsgálatban ez a komponens 13 itemet tartalmazott, továbbá az átfedés a magyar és a három kultúrát felölelő vizsgálat között 6 item volt. A második komponens az *Érzelemkimutatás gátlása/szexualitás* (átlag=1,46; SD=0,44), 8 itemmel, melyek közül három fordított. A 8 itemből négy megegyezett azokkal, amelyek az angol nyelvű eredetiben a Hipermaszkulín pózolás komponenset alkották. Ez arra utal, hogy a magyar mintán a Hipermaszkulín pózolás komponens két részre oszlott, 6 item a Hipermaszkulín pózolásba került, míg 4 item az Érzelemkimutatás gátlása/szexualitás komponensbe, melyek aztán kiegészültek más itemekkel is. A harmadik, 8 itemből álló komponens *Lovagiasságnak* neveztük el (átlag=3,747; SD=0,56). Ez a komponens két itemében megegyezik az angol Teljesítmény komponenssel. A három komponens egyike sem mutat normál eloszlást (Shapiro–Wilk-próba: $W \leq 0,05$), illetve míg az első kettő balra ferde (Hipermaszkulín pózolás: ferdeség=0,25527; SE=0,12452; Érzelemkimutatás gátlása/szexualitás: ferdeség=1,48888; SE=0,12452), addig a harmadik jobbra (Lovagiasság: ferdeség=-0,49993; SE=0,12452). Az első komponens a variancia 16,82%-át, a második 10,93%-át, a harmadik 9,94%-át magyarázza, így a kumulatív variancia 37,69%-át magyarázza e három komponens.

Reliabilitás vizsgálatot végeztünk a három komponens belső konzisztenciájának vizsgálatára, ahol a Cronbach alfa együttható mindhárom komponens esetében 0,60 felett volt, mely eléri az elfogadható szintet. Hipermaszkulín pózolás: 0,8264; Érzelemkimutatás gátlása/szexualitás: 0,6882; Lovagiasság: 0,6838.

Mivel férfiak és nők is részt vettek az adaptálási folyamatban, szeretnénk volna tudni, hogy vannak-e nemi különbségek az egyes komponensekre adott pontszámokban, ezért független mintás t-próbát végeztünk. Mivel az adatok nem normál eloszlásúak voltak, illetve az összehasonlítandó csoportok varianciái sem voltak egyenlők mindhárom komponens esetében, ezért Mann-Whitney U-tesztet használtunk. A Hipermaszkulín pózolás komponensen kapott összpontszám magasabb volt a férfiaknál ($Md=31$),

mint a nőknél ($Md=25$; $U=7600,5$; $p<0,001$). Ugyanez látszott az Érzelemkimutatás gátlása/szexualitás komponensnél (Md férfi=15; Md nő=11; $U=7707,5$; $p<0,001$), valamint a Lovagiasságnál is (Md férfi=38; Md nő=37; $U=11274,5$; $p=0,0065$).

Ideológiához illeszkedő viselkedés

Doss és Hopkins (1998) viszonylag kevés szót ejtenek a kérdőív második feléről, mely az ideológia viselkedéses megjelenését vizsgálja. Mindösszesen a két rész három-három komponense összpontszámának korrelációját említik, melyet megfelelőnek találnak. Megerősítő faktoranalízist végezve megállapítottuk, hogy a kérdőív második részének magyar mintán szerzett adatai nem illeszkednek megfelelően az első részben kialakított háromfaktoros struktúrához ($CFI=0,5253$; $TLI=0,4809$; $RMSEA=0,07906$, konfidencia-intervallum alsó értéke 0,06770, felső értéke 0,09018). Ez nem meglepő, mivel az első és a második részben nem minden item feleltethető meg teljesen egymásnak, sok esetben ellentétesek, vagy jelentéstartalmuk részben eltérő, például: „7. Férfi barátok ne mutassák ki egymás iránti érzéseiket.”, illetve „7. Megölelem közeli férfi barátaimat.” Ezért ezen az adathalmazon is főkomponens-elemzést végeztünk. Mivel a kérdőívnek ez a része a férfi nemi szerep szerinti *viselkedést* hivatott mérni, ezért csak a férfi kitöltők adataival dolgoztunk. Mivel az első és a második rész véletlenszerű sorrendben jelent meg, ezért a második rész kitöltőinek száma eltér az első részétől: összesen 114 fő töltötte ki a saját viselkedésre vonatkozó részt (24,25 év; $SD=8,391$).

A Kaiser–Meyer–Oklin kritérium összesített értéke (0,59747), és a Bartlett-teszt ($p<0,001$) megerősítették, hogy adataink faktoranalízis végzésére alkalmasak. Főkomponens-elemzésünk, mely során varimax forgatást alkalmaztunk, illetve csak a 0,40 feletti faktorsúlyú itemeket tartottuk meg, három komponens jelenlétét mutatta.

Az első komponens az *Érzelemkimutatás gátlása/sikertelenség* ($M=2,532$; $SD=0,7046$), mely 10 itemet tartalmaz, ebből 4 fordított. Ezek közül 6 megegyezik az angol nyelvű Teljesítmény komponenssel, illetve további 3 megtalálható az első rész Érzelemkimutatás gátlása/szexualitás komponens itemei között is. A második komponens a *Hipermaszkulin viselkedés* ($M=2,444$; $SD=0,5393$) 8 itemmel, melyek közül ötszerepel az angol Hipermaszkulin pózolás komponensben is, ezekből pedig 4 a magyar Hipermaszkulin pózolásba is beletartozik. Ez utóbbi ezen kívül még tartalmaz egy olyan itemet, amely az angol eredetibe nem, viszont a magyar változat saját viselkedésre vonatkozó részének Hipermaszkulin viselkedésébe beletartozik. A harmadik, öt itemet tartalmazó komponens a *Lovagias viselkedés* ($M=3,719$; $SD=0,6052$),

melynek egyik iteme fordított kódolású. A kérdőív második részében sem voltak normál eloszlásúak az adatok (Shapiro–Wilk W 0,004 és 0,039 között), valamint az első részhez hasonló ferdeség jelent meg (Érzelekmimutatás gátlása/sikertelenség: ferdeség 0,5069; Hipermaszkulin viselkedés: ferdeség 0,6688; Lovagias viselkedés: ferdeség -0,25974; $SE=0,2265$ minden esetben). Az első komponens a variancia 15,855%-át, a második 11,924%-át, a harmadik 10,098%-át magyarázza, így a kumulatív variancia 37,876%-át magyarázza e három komponens.

A komponensek reliabilitása nem éri el az első rész komponenseinek alfa értékeit: Érzelekmimutatás gátlása/sikertelenség 0,7796; Hipermaszkulin viselkedés 0,6429; Lovagias viselkedés 0,5378.

A kérdőív első és második felének illeszkedő komponensei közötti esetleges kapcsolatot korrelációs elemzéssel vizsgáltuk. Mivel az első rész komponensei nem mutattak normál eloszlást, ezért Spearman-féle rangkorrelációt futtattunk. A Hipermaszkulin pózolás és a Hipermaszkulin viselkedés pozitívan korrelált egymással ($r_s=0,5680$; $p<0,001$), ahogy az Érzelekmimutatás gátlása/szexualitás és az Érzelekmimutatás gátlása/sikertelenség komponensek is ($r_s=0,2166$; $p=0,025$). A Lovagiaság és a Lovagias viselkedés szintén pozitívan korreláltak egymással ($r_s=0,4893$; $p<0,001$). A szignifikáns korreláció a maszkulin ideológia és a tényleges viselkedés hasonlóságára utal.

Megvitatás

A vizsgálat célja a Multikulturális Maszkulinitás Ideológia Skála magyar adaptációja volt. Ez a skála a maszkulinitás ideológiát méri, amely a férfiakkal szemben támasztott társadalmi elvárásokkal való azonosulásra utal. Doss és Hopkins (1998) módszertani leírását követve főkomponenselemzést végeztünk a komponensek feltárására. Az eredeti két étikus, azaz univerzális komponenshez hasonló faktort kaptunk, azonban nem volt teljes az átfedés. Ezen kívül egy harmadik komponens is megjelent. A magyar változat faktorai tehát a *Hipermaszkulin pózolás*, az *Érzelekmimutatás gátlása/szexualitás* és a *Lovagiaság*. Az eredeti 35 itemből 27 került bele a magyar változatba. A magyar adaptáció háromfaktoros felosztással, valamint jó belső konzisztenciával rendelkezik, megbízhatónak mondható. Nemi különbség mutatkozott abban, hogy a személyek mennyire tradicionális nézeteket vallottak a férfi nemi szerepről: a nők megengedőbbek voltak azzal szemben, hogy szerintük milyen és hogyan viselkedik egy férfi. Ez egybeesik Arends-Tóth és van de Vijver (2008) Hollandiában élő, különböző kulturális háttérű mintán végzett kutatásának eredményével. A kérdőív férfiakra általában, illetve a saját viselkedésre vonatkozó részeinek faktorai szignifikáns, közepes erősségű

korrelációt mutattak egymással. Ez arra utal, hogy a társadalom többi tagjával szembeni elvárások jobbra megegyeznek azokkal a viselkedési normákkal, amelyeknek az egyén saját maga is próbál megfelelni.

Második vizsgálat

Módszer és résztvevők

Az online adatgyűjtés az első vizsgálattal egy időben, egyazon felületen (Psytoolkit) keresztül zajlott. A FIS kérdőívet 378 fő töltötte ki (átlagéletkor = 24,78; SD = 8,565), köztük 109 férfi (24,39; SD = 8,557) és 269 nő (24,94; SD = 8,580).

FIS kérdőív

Az eredeti Femininitás Ideológia Skála (Levant & mtsai 2007) egy 2000-ben készített szakdolgozat részét képezte, mely nem került publikálásra (részletesen idézi Levant & mtsai 2007). A kérdőív a tradicionális női szereppel kapcsolatosan 45 állítást tartalmaz, és a kitöltő egy 5-fokú skála használatával jelezheti, mennyire ért egyet az egyes állításokkal. 1 jelöli az egyetértés hiányát, 5 pedig a teljes egyetértést. A Levant és munkatársai (2007) által publikált validáció során ők is az eredetinek megfelelő ötfaktoros struktúrát kapták. Ezek a következők: Sztereotip kép és elfoglaltságok (11 item), Függés/alárendeltség (10 item), Tisztaság (9 item), Gondoskodás (7 item), Érzelmesség (8 item).

A magyar fordításhoz az itemeket először magyarra fordítottuk, majd pedig egy, az eredeti angol itemeket nem ismerő személy visszafordította angolra. Ezután ellenőriztük, hogy a magyarról fordított és az eredeti itemek tartalmukban azonosak-e.

Eredmények

Legelőször ellenőriztük, hogy az adatok alkalmasak-e faktoranalízis végzésére. A Kaiser–Meyer–Oklin magas összesített értéke (0,9357) és a Bartlett-teszt ($p < 0,001$) ezt megerősítette. Ezután főkomponens-elemzést végeztünk varimax forgatással, az angol nyelvű mintán végzett elemzés forgatókönyvét követve. A főkomponensek számát a scree-plot vizuális

vizsgálatával háromban állapítottuk meg. Az egyes itemek faktorsúlyának 0,40 felett kellett lennie ahhoz, hogy bekerülhessenek egy-egy komponensbe.

Az első komponens a *Sztereotíp kép és elfoglaltságok* ($M=2,771$; $SD=0,7255$), mely 16 itemet tartalmaz, ezekből egy fordított. Ez az angol Gondoskodás, Érzelmesség és a Sztereotíp kép és elfoglaltságok keveréke, hiszen a 16 itemből mind a 7 Gondoskodás item ide tartozik, továbbá 3 item a Sztereotíp kép és elfoglaltságok faktorból, illetve 5 item az Emotionality faktor 8 iteme közül is. A második komponens, a *Függés/alárendeltség* ($M=1,4213$; $SD=0,5163$) 12 iteméből 7 az angol Függés/alárendeltség itemeiből származik, négy pedig az angol verzió Sztereotíp kép és elfoglaltságok faktorában szerepelt. A harmadik komponens, a *Tisztaság* ($M=1,918$; $SD=0,9231$) mind a 7 iteme az angol Tisztaság komponensben is benne volt. A komponensek egyike sem normál eloszlású (Sztereotíp kép és elfoglaltságok: $W=0,008$; Függés/alárendeltség, illetve Tisztaság: $W<0,001$). A ferdeség tekintetében míg a Sztereotíp kép és elfoglaltságok jobbra ferde (ferdeség $-0,1374$; $SE=0,1255$), addig a Függés/alárendeltség (ferdeség $1,9383$; $SE=0,1255$), valamint a Tisztaság (ferdeség $1,233$; $SE=0,1255$) balra. Az első komponens a variancia 16,55%-át magyarázza, a második a 15,57%-át, a harmadik pedig a 13,27%-át. Ez összesítve azt jelenti, hogy a három komponens együttesen a variancia 45,40%-áért felelős. A három komponens reliabilitása mind magas volt. A Cronbach alfa értékek az alábbiak szerint alakultak: Sztereotíp kép és elfoglaltságok 0,8928; Függés/alárendeltség 0,8740; Tisztaság 0,8803.

A két nem pontszámaiban mutatkozó esetleges különbségek vizsgálata Mann-Whitney U-tesztel történt. Erre azért volt szükség, mert az adatok nem normál eloszlást mutattak, továbbá az egyik komponens esetében a varianciák feltételezett egyenlősége is sérült. Mindhárom komponens esetében mutatkozott eltérés a két nem között. A Sztereotíp kép és elfoglaltságok komponensen a férfiak ($Md=3,1765$) magasabb pontszámot értek el, mint a nők ($Md=2,706$), $U=9635$; $p<0,001$. A Függés/alárendeltség ($U=7221$; $p<0,001$; Md férfi=1,583; Md nő=1,1667), valamint a Tisztaság ($U=10851$; $p<0,001$; Md férfi=2,143; Md nő=1,571) komponensek esetében is ugyanez a mintázat volt látható.

Megvitatás

Vizsgálatunk célja a Femininitás Ideológia Skála (FIS) magyar nyelvű adaptálása volt. A kérdőív a femininitás ideológia mérésére született, amely arra utal, hogy mennyire tartjuk fontosnak a társadalom által a nőkkel szemben támasztott elvárások szerinti viselkedést. Ebből kifolyólag férfiakkal és nőkkel

is felvettük a kérdőívet, hiszen a társadalmi elvárások mindkét nem részvételével születnek.

Levant és munkatársai (2007) ötfaktoros felosztása nem jelent meg a magyar mintán, helyette egy háromfaktoros struktúra illeszkedett legjobban az adatokra. Az eredeti öt faktorból azonban kettő keveredett az egyik magyar komponensben, a *Sztereotíp kép és elfoglaltságokban*. Ezen kívül a másik két, magyar mintán kialakított faktor a *Függés/alárendeltség*, illetve a *Tisztaság*. A háromfaktoros eloszlás pszichometriai mutatói megfelelőek voltak. A magyar struktúra kialakítása az eredeti 45 item helyett 35 itemmel történt meg. A férfiak a nőkhez képest szigorúbban ítélték meg a női viselkedésre vonatkozó elvárásokat, ami egybecseng (Arends-Tóth & van de Vijver 2008) eredményeivel.

Konklúzió

A két kérdőív magyar adaptálásának célja az volt, hogy olyan, validált mérőeszközökhöz jussunk, amelyek a mai magyar társadalom nemi szerepekkel kapcsolatos tényleges elvárásaihoz igazodik, valamint a férfi-női nemi szerepeket nem egyetlen dimenzióban, hanem egymástól függetlenül kezeli. Bár a jelenleg elterjedt BSRI (Bem 1974) kérdőív utóbbi célnak megfelel, a társadalom jelenlegi nemi szerep felfogását nem tükrözi. A jelen kutatás keretében validált két kérdőív egymástól függetlenül méri a férfiakra és a nőkre vonatkozó elvárásokat, így együttes használatuk javasolt.

Mivel a két nemi szerep kérdőív, a Multikulturális Maszkulinitás Ideológia Skála és a Femininitás Ideológia Skála validálását ugyanazon a mintán végeztük, ezért két dologra fel kell hívnunk a figyelmet. Ennek a mintagyűjtési módszernek a mellékterméke lehet az, hogy mindkét nemi szereppel kapcsolatban magasabbak voltak a férfiak pontszámai. Ez nem meglepő, hiszen a két kérdőívben kapott faktorok átlagai korreláltak egymással, tehát aki magasabb pontot ért el a Multikulturális Maszkulinitás Ideológia Skálán, vagyis tradicionálisabban látja a férfi szerepet, az a női szerepről is hasonlóan vélekedett.

Felmerülhet a kérdés, hogy a társadalom tagjaitól elvárt viselkedés mennyiben felel meg az egyén tényleges viselkedésének, és így alkalmasak-e az ideológiára vonatkozó kérdések arra, hogy a kitöltő nemi szereppel való azonosulását hitelesen mérhessük. Az MMIS kérdőív adaptálása során kapott korrelációs eredmények véleményünk szerint választ adnak erre a kérdésre: a kérdőívnek az ideológiát, illetve a saját viselkedést mérő részei tartalmilag hasonló komponensekből állnak, azok egymásnak megfeleltethetők, valamint a pontszámok szignifikáns együttjárást mutatnak. Ebből arra lehet következtetni, hogy a saját viselkedés tükrözi az általános elvárásokat.

Másképp megfogalmazva a férfiak az általuk férfiasnak gondolt viselkedési mintákat maguk is igyekeznek követni. Noha a FIS kérdőív csak az ideológiára vonatkozó kérdéseket tartalmaz, a saját viselkedésre nem kérdez rá, az előbbiek alapján mégis feltételezhetjük, hogy a nők a férfiakhoz hasonlóan saját elvárásaikhoz igazítják az általuk követett nemi szerepet. Hogy ez valóban így van, természetesen csak empirikus úton igazolható, ezért e téren további kutatásokra van szükség. Ezért javasoljuk a nemi szerepeket vizsgáló kutatóknak, hogy a frissen validált FIS és MMIS kérdőíveket együtt, az MMIS kérdőív mindkét részének kitöltésével használják.

Felhasznált irodalom

- Arends-Tóth, Judit & Fons J. R. van de Vijver. 2008. „Cultural and Gender Differences in Gender-Role Beliefs, Sharing Household Task and Child-Care Responsibilities, and Well-Being Among Immigrants and Majority Members in The Netherlands.” *Sex Roles* 58 (11): 896–896. doi:10.1007/s11199-008-9481-8.
- Barkow, Jerome H., Leda Cosmides & John Tooby (eds). 1992. *The Adapted Mind: Evolutionary Psychology and the Generation of Culture*. New York: Oxford University Press.
- Bem, Sandra L. 1974. „The Measurement of Psychological Androgyny.” *Journal of Consulting and Clinical Psychology* 42 (2): 155–162. doi:10.1037/h0036215.
- Buss, D M & D P Schmitt. 1993. „[Sexual Strategies Theory: An Evolutionary Perspective on Human Mating](#).” *Psychological Review* 100 (2): 204–232.
- Buss, David M. 1995. “Psychological Sex Differences: Origins through Sexual Selection.” *American Psychologist* 50 (3): 164–168. doi:10.1037/0003-066X.50.3.164.
- Doss, Brian D. & J. Roy Hopkins. 1998. „The Multicultural Masculinity Ideology Scale: Validation from Three Cultural Perspectives.” *Sex Roles* 38 (9–10): 719–741. doi:10.1023/A:1018816929544.
- Eagly, Ah, W Wood & Ab Dickman. 2000. „Social Role Theory of Sex Differences and Similarities: A Current Appraisal.” In T Eckes & H. M. Trautner (eds.) *The Developmental Social Psychology of Gender*. Mahwah, New Jersey: Erlbaum, 123–174.
- Eagly, Alice H. & Wendy Wood. 1999. „The Origins of Sex Differences in Human Behavior: Evolved Dispositions versus Social Roles.”

- American Psychologist* 54 (6): 408–423. doi:10.1037/0003-066X.54.6.408.
- Eagly, Alice H. & Wendy Wood. 2012. „Social Role Theory.” In Paul A. M. Van Lange, Arie W. Kruglanski & E. Tory Higgins (eds.) *Handbook of Theories of Social Psychology. Volume 2*. London: SAGE Publications, 458–476. doi:10.4135/9781446249222.n49.
- Eagly, Alice H., and Wendy Wood. 2013. „The Nature–Nurture Debates: 25 Years of Challenges in Understanding the Psychology of Gender.” *Perspectives on Psychological Science* 8 (3): 340–357. doi:10.1177/1745691613484767.
- Geary, David C. 1995. „Sexual Selection and Sex Differences in Spatial Cognition.” *Learning and Individual Differences* 7 (4): 289–301. doi:10.1016/1041-6080(95)90003-9.
- Haywood, Chris & Mairtin Mac an Ghaill. 2003. *Men and Masculinities*. Milton Keynes, UK: Open University Press.
- Janey, Bradley A., Sergei Plitin, Janet L. Muse-Burke & Valintine M. Vovk. 2009. „Masculinity in Post-Soviet Ukraine: An Exploratory Factor Analysis.” *Culture, Society and Masculinities* 1 (2): 137–154. doi:10.3149/csm.0102.137.
- Janey, Bradley, Natalia Janey, Natasha Goncherova & Vladimir Savchenko. 2005. “Masculinity Ideology in Russian Society: Factor Structure and Validity of the Multicultural Masculinity Ideology Scale.” *The Journal of Men’s Studies* 14 (1): 93–108. doi:10.3149/jms.1401.93.
- Kimmel, Michael S. & Michael A. Messner. 2009. „Introduction.” In *Men’s Lives*. Boston, Mass. & London: Pearson Education, xi–xix.
- Kozma, Luca & Ferenc Kocsor. 2017. „Multiscale Analysis of Masculinity – An Exploratory Study.” *Human Ethology Bulletin* 32 (2): 5–13. doi:10.22330/heh/322/005-013.
- 2018. „Elvárások És Azonosulás: A Férfi Nemi Szerep Több szempontú Vizsgálata.” *TNTeF* 8 (2): 39–65.
- Laland, Kevin N. & Gillian Brown. 2011. *Sense and Nonsense: Evolutionary Perspectives on Human Behaviour. Second Ed.* Oxford: Oxford University Press.
- Levant, Ronald, Katherine Richmond, Stephen Cook, A. Tanner House & Maryse Aupont. 2007. „The Femininity Ideology Scale: Factor Structure, Reliability, Convergent and Discriminant Validity, and

- Social Contextual Variation.” *Sex Roles* 57 (5–6): 373–383. doi:10.1007/s11199-007-9258-5.
- Parsons, Talcott & Robert Freed Bales. 1955. *Family Socialization and Interaction Process*. Glencoe, Ill.: Free Press.
- Pleck, Joseph H. 1987. „The Theory of Male Sex Role Identity: Its Rise and Fall, 1936 to the Present.” In Harry Brod (ed.) *The Making of Masculinities: The New Men’s Studies*. Boston, MA: Allen & Unwin, 21–38.
- Pleck, Joseph H., Freya L. Sonenstein & Leighton C. Ku. 1993. „Masculinity Ideology: Its Impact on Adolescent Males’ Heterosexual Relationships.” *Journal of Social Issues* 49 (3): 11–29. doi:10.1111/j.1540-4560.1993.tb01166.x.
- Smith, Alexandra Nutter. 2015. „Femininities.” In Daniel Thomas Cook & J. Michael Ryan (eds.) *The Wiley Blackwell Encyclopedia of Consumption and Consumer Studies 1–3*. Chichester: John Wiley & Sons, 290–293.
- Stoet, Gijsbert. 2017. „PsyToolkit: A Novel Web-Based Method for Running Online Questionnaires and Reaction-Time Experiments.” *Teaching of Psychology* 44 (1): 24–31. doi:10.1177/0098628316677643.
- Trivers, Robert L. 1972. „Parental Investment and Sexual Selection.” In Bernard Campbell (ed.) *Sexual Selection & the Descent of Man*. New York: Aldine de Gruyter, 136–179.
- Ying, Kelvin, Noraida Endut, Intan Hashimah, Mohd Hashim & Nor Hafizah. 2016. „Validation of the Multicultural Masculinity Ideology Scale in the Malaysian Context.” 328–340.

Mellékletek

Multikulturális Maszkulinitás Ideológia Skála

Első rész (maszkulinitás ideológia)

Kérem, olvassa el az alábbi kijelentéseket. Döntse el minden állítás esetében, hogy azzal Ön mennyire ért vagy mennyire nem ért egyet.

1. egyáltalán nem értek egyet
 2. inkább nem értek egyet
 3. semleges (nem utasítom el, de nem is értek egyet vele)
 4. inkább egyetértek
 5. teljes mértékben egyetértek
-
1. (1.) A férfiaknak udvariasnak kell lenniük a nőkkel.
 2. (2.) Egy férfinak ki kellene mutatnia, hogyan érez. **(R)**
 3. (3.) Egy férfinak ne legyenek homoszexuális férfi barátai.
 4. (4.) Egy férfinak úgy kell bizonyítania férfiasságát, hogy minél több emberrel létesít szexuális kapcsolatot.
 5. (6.) Egy férfi életének fő célja a családja eltartása kell, hogy legyen.
 6. (7.) Férfi barátok ne mutassák ki egymás iránti érzéseiket.
 7. (8.) Egy férfinak olyan randipartnert kellene keresnie, aki kellemes személyiségű, nem pedig olyat, aki nagyon jól néz ki.
 8. (9.) Egy férfinak legyen pozitív életfelfogása, és ne hagyja, hogy bármi letörje.
 9. (11.) Egy kapcsolatban lévő férfinak olyan gyakran kell lefeküdnie a partnerével, amilyen gyakran csak lehet.
 10. (12.) Ahhoz, hogy igazi férfi legyél, keménynek kell lenned.
 11. (13.) Egy férfi számára a heves harag kifejezése természetes.
 12. (14.) Egy férfinak legyenek hosszú távú tervei az életével kapcsolatban.
 13. (15.) Egy férfinak nem szabad kimutatnia az érzéseit szerettei felé.
 14. (16.) Egy férfinak élete minden területén a lehető legjobbat kell nyújtania.
 15. (17.) A bátorság nem szükségszerűen a férfilét része. **(R)**
 16. (18.) Nem kellene, hogy egy férfi szégyent érezzen azért, mert szűz. **(R)**
 17. (20.) Egy férfinak mindig kell egy nő, akivel éppen randizik.
 18. (21.) A férfiaknak akkor sem szabad sírniuk, ha valami igazán rossz történik.

19. (22.) Egy férfinak nem kell agresszívnek lennie ahhoz, hogy az életben elérje azt, amit akar.
20. (25.) A legjobb módja, hogy egy férfi a családjáról gondoskodjon az, ha a legjobban fizető munkát szerzi meg.
21. (26.) A férfiak legyenek versengők.
22. (27.) Egy férfi csak érzelmileg elkötelezett kapcsolatban létesítsen szexuális kapcsolatot.
23. (29.) Egy férfinak nem kellene keresnie a veszélyes helyzeteket csak az izgalom miatt.
24. (30.) A sportos testalkat vagy a jó sportteljesítmény legyen fontos egy férfi számára.
25. (32.) Az érzelmek kimutatása nem a férfi gyengeségének jele. **(R)**
26. (33.) Egy férfinak kockáztatnia kell, hogy elérje céljait.
27. (34.) Egy férfi számára ne a szex legyen a csókolózás célja.

Hipermaszkulin pózolás: 5, 9, 10, 11, 14, 15(R), 17, 20, 21, 24, 26

Érzelelkimutatás gátlása/szexualitás: 2(R), 3, 4, 6, 13, 16(R), 18, 25(R)

Lovagiasság: 1, 7, 8, 12, 19, 22, 23, 27

A listában csak a validált változat itemei szerepelnek, zárójelben az itemek angol verzió szerinti sorszáma látható.

(R) = fordított item

Faktor pontszám: az itemek összege

Második rész (saját viselkedés)

Kérem, olvassa el az alábbi kijelentéseket. Döntse el minden állítás esetében, hogy azok mennyire jellemzőek Önre.

1. egyáltalán nem jellemző
 2. inkább nem jellemző
 3. nem tudom eldönteni, jellemző-e
 4. inkább jellemző
 5. teljes mértékben jellemző
-
1. (1.) Udvarias vagyok a velem egyidős nőkkel.
 2. (2.) Általában nem mutatom ki, hogyan érzek.
 3. (3.) Képes lennék jó barátságban lenni egy homoszexuális férfival. **(R)**
 4. (4.) Nagyon jól érezném magam attól, ha sok szexuális partnerem lenne.
 5. (6.) Családom eltartása lesz életem fő célja.
 6. (8.) Párom külső megjelenése fontosabb, mint személyisége.

7. (9.) Nehezemre esik pozitívan állni az élethez.
8. (10.) Nehéz helyzetekben is bízok a képességeimben. **(R)**
9. (11.) Miután egyszer már lefeküdtem valakivel, utána általában olyan gyakran fekszem le vele, amilyen gyakran csak lehet.
- 10.(12.) Nehéz helyzetekben igyekszem kemény lenni.
- 11.(14.) Nincs jó elképzelésem arról, hogy mit akarok életem hátralévő részében csinálni.
- 12.(15.) Kimutatom érzéseimet azok felé, akiket szeretek. **(R)**
- 13.(16.) Mindenbe, amit csinálok, a lehető legtöbb energiát fektetem be. **(R)**
- 14.(19.) Olyan ruhákat veszek és hordok, amelyek gazdagabbnak mutatnak, mint valójában vagyok.
- 15.(22.) Amikor akarok valamit, azt agresszió útján szerzem meg.
- 16.(24.) Ha megházasodok, szinte mindent meg fogok tenni, hogy megvédjem a családomat.
- 17.(25.) Terveim szerint a fő módja annak, hogy gondoskodjak a családomról az, hogy a lehető legjobban jövedelmező munkát szerzem meg.
- 18.(26.) Nem vagyok versengő típus.
- 19.(28.) Amikor céljaim nagyon nehezen elérhetőnek tűnnek, nem is próbálom meg elérni őket.
- 20.(29.) Csak az izgalom miatt is keresem a veszélyes helyzeteket
- 21.(31.) Az első adandó alkalommal szexuális kapcsolatot létesítettem/fogok létesíteni.
- 22.(32.) Nem mutatom ki érzelmeimet, mert az azt jelentené, hogy gyenge vagyok.
- 23.(35.) Ha szükségem van rá, segítséget kérek. **(R)**

Hipermaszkulin viselkedés: 4, 6, 9, 14, 15, 17, 20, 21

Érzelelkmutatás gátlása/sikertelenség: 2, 7, 8(R), 11, 12(R), 13(R), 18, 19, 22, 23(R)

Lovagias viselkedés: 1, 3, 5, 10, 16

A listában csak a validált változat itemei szerepelnek, zárójelben az itemek angol verzió szerinti sorszáma látható.

(R) = fordított item

Faktor pontszám: az itemek összege

Femininitás Ideológia Skála

Kérem, olvassa el az alábbi kijelentéseket. Döntse el minden állítás esetében, hogy azzal Ön mennyire ért vagy mennyire nem ért egyet.

1. egyáltalán nem értek egyet
 2. inkább nem értek egyet
 3. semleges (nem utasítom el, de nem is értek egyet vele)
 4. inkább egyetértek
 5. teljes mértékben egyetértek
-
1. (1.) Tanárnak lenni megfelelőbb egy nő számára, mint igazgatónak.
 2. (2.) Ha valakit megbántottak, egy nő igyekezzon felvidítani őt.
 3. (3.) Egy nő ne menjen feleségül egy nálánál fiatalabb férfihoz.
 4. (4.) Egy nő ne keressen többet, mint partnere.
 5. (6.) A nők mellett mindig legyenek férfiak, akik helyettük döntenek.
 6. (7.) Az ápolónői szakma egy nők számára megfelelő hivatás.
 7. (9.) A nő értékét párja sikerei határozzák meg.
 8. (10.) A nőknek nem szabadna az üzleti világban sikerre törekedniük, mert a férfiak nem akarják majd őket elvenni.
 9. (12.) A nők ne káromkodjanak.
 10. (13.) Egy nő ne legyen versengő.
 11. (14.) A nőknek tudniuk kellene, mit éreznek mások.
 12. (15.) Egy nő a házasságig maradjon szűz.
 13. (16.) Egy nő karrierje nem annyira fontos, mint egy férfié.
 14. (17.) A családról való gondoskodás a legtermészetesebb szerep egy nő számára.
 15. (20.) Ha egy nő mérges, biztos menstruál.
 16. (21.) Egy nő legyen gyengéd.
 17. (22.) Egy nő számára a vallás és spiritualitás nyújtson útmutatást.
 18. (23.) Egy nő fizikuma legyen kecses, filigrán.
 19. (24.) A családban a tervezés és a szervezés a nő feladata.
 20. (25.) A nők ne olvassanak pornográf tartalmakat.
 21. (26.) Elfogadhatatlan dolog, ha egy nő maszturbál.
 22. (27.) A nők ne mutassanak dühöt és haragot.
 23. (29.) Egy nőnek legyenek nagy mellei.
 24. (30.) A nők soha ne meséljenek disznó vicceket.
 25. (31.) Meg kell tanítani a lányoknak, hogyan fogjanak férjet maguknak.
 26. (32.) Házasság előtt ne legyen a nőknek gyereke.
 27. (33.) A nők általában nem gondolkodnak logikusan.
 28. (34.) A nők egymás között kibeszélik érzéseiket.
 29. (35.) Egy nő öltözzön visszafogottan, hogy ne tűnjön könnyelműnek.
 30. (36.) A nőknek általában nehéz a stresszes helyzetek érzelmek nélküli kezelése.

31. (38.) A nő feladata az, hogy a családi értékeket megtanítsa a gyerekeinek.
32. (39.) A nők túl érzelmesek.
33. (40.) Egy egyedülálló nő kevésbé érzi az életét kiteljesedettnek, mint egy férjezett nő.
34. (42.) A nők háziasak, így szívesen varrnak vagy díszítgetik a lakást.
35. (45.) Lányoknak nem szabad fiús elfoglaltságokban örömet lelniük.

Sztereotip kép és elfoglaltságok: 1, 2, 6, 11, 14, 16, 18, 19, 25, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34

Függés/alárendeltség: 3, 4, 5, 7, 8, 10, 13, 15, 22, 23, 27, 35

Tisztaság: 9, 12, 17, 20, 21, 24, 26

A listában csak a validált változat itemei szerepelnek, zárójelben az itemek angol verzió szerinti sorszáma látható.

Faktor pontszám: itemek összegének és a faktor itemei számának hányadosa